

GRAMATIKA U UDŽBENICIMA FRANCUSKOG JEZIKA ZA III i IV
RAZRED USMERENOG OBRAZOVANJA¹

Prethodno priopćenje. Primitljeno 15. 9. 1984.

UDK 804.0-5:371.671.1:372.8

Ovi udžbenici su rađeni za sedmu i osmu godinu učenja, za učenike kojima je to prvi strani jezik koji se tretira kao opštestručni predmet u sledećim strukama: prevodilačkoj i arhivsko-muzejskoj zatim u delatnostima u oblasti kulture i javnog informisanja, kao i ugostiteljsko-turističkoj. Godišnji fond časova stranog jezika, kao opštestručnog predmeta, za ove struke je 96 časova, tj. tri sedmično. S obzirom na to da je strani jezik jedan od najvažnijih u grupi predmeta značajnih za osposobljavanje u struci, nastavni program se pokazao kao vrlo ambiciozan, kako u pogledu opštih ciljeva i zadataka², tako i u pogledu zadataka koji se odnose na usvajanje jezičkih struktura. Međutim, suočavanje sa ostvarivanjem opštih ciljeva i zadataka, za autore udžbenika predstavljalo je manji problem od onoga što im ga je nametnuo deo programa koji se podvodi pod sveobuhvatni pojam jezičke građe.

Neujednačenost programa u pogledu zahteva, kao i nepoštovanje principa postupnosti otežavali su autorima i tako težak posao sistematizovanja gramatičkih struktura. Program, na primer, insistira na vremenima kao formi, a ne na njihovoj upotrebnoj vrednosti; na kauzalnim konstrukcijama ili pridevskoj upotrebi glagola (adjectif verbal) koje nisu nikakva teškoća za naše učenike; *Ne explétif*, *žerondif* ili vrednost određenog člana predviđeni su tek za IV razred, a za III razred — opozitivne i dopune rečenice sa *quoique*, *quoi que*, *bien que*, *si que* itd.

Osim toga, u programu se mogu naći i zahtevi koji se odnose na upotrebu već davno preživelih glagolskih formi, kao što su imperfekt i pluskvamperfekt subjunktiva.³

Sličan je slučaj i sa delovima programa koji se odnose na fonetiku i ortografiju, kao što je »distinktivna vrednost prostog i udvojenog *r* u sferi glagola« u III razredu. Kao primer, pored *courir* i *mourir*, dati su i glagoli *acquérir* koji više nisu u upotrebi. Na osnovu ovih i ovakvih primera nameće se zaključak da se prilikom izrade programa nije mislilo ni o frekvenciji formi ni o frekvenciji reči, jer mnoge reči, čija je upotreba predviđena programom, ne ulaze u fond od 3 000 reči osnovnog francuskog rečnika (*Le français fondamental*).

¹ Milanka Knežević, Olga Milutinović, *Francuski jezik za III razred usmerenog obrazovanja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1981.

Olga Milutinović, Milanka Knežević, *Francuski jezik za IV razred usmerenog obrazovanja*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1983.

² »Dalje sticanje novih znanja iz oblasti jezika koji se uči i razvijanje svih govornih aktivnosti; razvijanje sposobnosti samostalnog i kritičkog mišljenja sa pozicije marksističko-dijalektičkog gledanja na svet; proširivanje znanja o kulturnim tekovinama, istorijskim težnjama naroda čiji se jezik uči; razvijanje intelektualnih sposobnosti učenika, kao i sposobnosti za dalje obrazovanje i samoobrazovanje...«

³ »*Slaganje vremena*. Samo u objektskoj rečenici sa *que*, naročito slučajevi, kada je u glavnoj rečenici neko prošlo vreme a u objektskoj subjunktiv«.

Neka nam bude dozvoljeno da citiramo mišljenje profesora Marka Papića o upotrebi nekih od ovih formi u savremenom francuskom jeziku i o tome kakav stav autori udžbenika treba da zauzmu prema zahtevima programa koji se odnose na te forme⁴ »Povodom imperfekta i pluskvamperfekta subjunktiva. Autori su dali jednu jasnu i kratku, sasvim tačnu primedbu, i sasvim je dovoljno da se na njoj, kao na nekoj uzgrednoj napomeni, i zadrže. Sve ostalo trebalo bi da otpadne, i da se samo napomene da je to treće lice jednine imperfekta jednako prostom perfektu, osim što ima cirkumfleks, kao i da se oblicima tipa *il chanta* dodaje T na kraju (*il chantât*). Kao što je poznato, ova dva vremena subjunktiva nastala su iz francuskog jezika pre više od jednog veka i samo književnici (Francuzi vole da arhaiziraju) ponekad još upotrebe to treće lice jednine. Zar zbog toga trećeg lica jednine u književnim delima, o kome se uvek mogu dati uzgredna objašnjenja, zamarati naše đake (u udžbenicima i gramatikama) kompletnom paradigmom koju moraju učiti napamet? Naši autori, koji pokazuju izrazitu sklonost ka najmodernijem familijarnom stilu, nude nam dakle glagolske forme koje su već i sami Francuzi ispratili i u zvanično istorijski arhiv posle jednog čuvenog kompleta koji se pojavio krajem prošlog veka, i posle kojeg su i nostalgični branioci ovih oblika morali da se predaju. Ako je to naš program koji traži te subjunktive, onda je sasvim dovoljna ona mala napomena. Prema tome, neka otpadnu i sva ona dopunska objašnjenja o upotrebi i slaganju vremena, jer ona u francuskom više ne postoji!«

Da bi rešili ne samo ove probleme koje smo pomenuli, već i one, druge, isto tako važne, a koji se odnose na obimnost jezičke građe koju je trebalo uneti u ova dva udžbenika, autori su pošli od osnovnog cilja nastave stranog jezika, koji je isti za sve nivoe i sva usmerenja, a to je govorna komunikacija. Kako postići ovaj cilj ako ne putem standardnog, govornog francuskog jezika. Dakle, trebalo je izvršiti izbor tekstova među delima savremenih (i drugih) francuskih pisaca, izbor članaka iz dnevnih listova i časopisa, pa i pribeci sastavljanju tekstova da bi se došlo do određenog jezičkog jezgra koje bi predstavljalo sintezu odgovarajuće tematike i jezičke građe predviđene programom. Ovaj nimalo lak zadatak autori su vrlo uspešno rešili polazeći prvenstveno od interesovanja učenika ovog uzrasta, tako da su se u udžbenicima naporedo našli poetični tekstovi Žionoa (Jean Giono), Dodea (Alphonse Daudet), kao i članci iz omladinskog časopisa »Passe-Partout« i dnevnih i nedeljnih listova kao što su »Le Monde«, »Le Nouvel Observateur«, »Paris Match«, »Le Quotidien«, »Le Figaro«, »L'Humanité« i dr.

Uz ovako zanimljiva štiva sproveden je isto tako zanimljiv sistem gramatičkih i leksičkih vežbanja radi razvijanja svih jezičkih aktivnosti, sistematizovanja i daljeg proširivanja znanja iz oblasti morfosintakse, te njihovog samostalnog korišćenja. Ono što posebno treba istaći u vezi sa vežbanjima jeste njihova raznovrsnost, inventivnost i originalnost. Udžbenici obiluju vežbanjima u obliku kviza, društvenih igara, opisa ilustracija, stripa, debata o raznim temama iz savremenog života Francuske (nezaposlenost, štrajkovi, izbori za predsednika Republike itd.)

Osnovna ideja autora je bila da »gramatiku« daju u funkciji govornog jezika. Jezička »pravila« su izvođena dedukcijom, na osnovu dovoljnog broja primera već sadržanih u tekstovima, kao i novih, njima sličnih. Sve je to dato na nov, savremen način, koji gramatiku ne izdvaja u posebnu kategoriju, izolova-

⁴ Recenzija udžbenika »Francuski jezik za IV razred usmerenog obrazovanja« autora Olge Milutinović i Milanke Knežević.

nu od jezika kao njenog prirodnog konteksta. Svi oni zahtevi koji se odnose na gramatičke forme, malo korišćene u govornom jeziku, date su uglavnom uz odlomke iz dela poznatih francuskih pisaca putem vežbanja predviđenih za dodatnu nastavu ili za učenike koji će se baviti prevodilačkim poslovima.

Da bi odgovorili i onim zahtevima programa koji se odnose na usvajanje fakata francuske civilizacije, autori su bili dosledni u nastojanju da elementi civilizacije budu utkani u svako vežbanje, u svaki primer, bez obzira na to da li se radi o sintaksičkim modelima, gramatičkim strukturama ili usvajanju leksike. Primera radi navešćemo nekoliko vežbanja ove vrste: Popunite temporalnim svezama praznine u tekstu i dobićete rezime informacije koju ste već pročitali, o najvažnijim datumima iz istorije Alzasa; Podvucite glagole u budućem vremenu u pesmi »Indijansko leto« koju svi znate; Dopunite relativnim zamenicama tekst o životu i radu poznatog francuskog pisca Gustava Flobera (Gustave Flaubert); U pesmi Artura Remboa (Arthur Rimbaud) »Le soleil et la chair« podvucite reči koje se odnose na sunce i svetlost (vežbanje dato u vezi sa lekcijom pod naslovom »Sunce i sunčana energija«). Neodređena zamenica il uvežbava se tako što se meteorološka prognoza napisana telegrafskim stilom, proširuje glagolima koji nedostaju, itd.

Ovi i slični primeri, kojima udžbenici za III i IV razred obiluju, dokazuju da se gramatika može prezentirati na mnogo zanimljiviji način nego u dosadašnjim udžbenicima; na način koji obezbeđuje višestruko usvajanje informacija svih vrsta o jeziku i kulturi zemlje čiji se jezik uči. Ovakvim pristupom obradi gramatike u svojim udžbenicima Milanka Knežević i Olga Milutinović dokazale su da je prošlo vreme krutog odvajanja gramatike od jezika, tj. komunikativnog jezika; da je prošlo vreme gramatičke analize književnih tekstova i uvežbavanja gramatičkih struktura putem strukturalnih vežbi sa ciljem mehaničkog usvajanja jezika. Novim pristupom gramatici one su dokazale da je udžbenička literatura zakoračila u eru kognitivnog pristupa učenju gramatike, i to one savremene što čini okosnicu standardnog govornog i pisanog jezika kojim će se učenici pomenutih usmerenja isključivo koristiti u svojim budućim zanimanjima.